

RESSENYA DE *FIGURES I EBOSSOS. ESTUDIS SOBRE LITERATURA VALENCIANA CONTEMPORÀNIA*, DE VICENT SALVADOR (INSTITUT ALACANTÍ DE CULTURA JUAN GIL-ALBERT, ALACANT, 2012, 204 PÀGINES)

Àlex Martín Escribà
Universitat de Salamanca

Vicent Salvador, professor de la Universitat Jaume I, és un conegut practicant de diverses disciplines filològiques (literatura catalana contemporània, estilística, pragmalin-güística, anàlisi dels discursos, etc.). En aquesta ocasió, ens presenta un recull de treballs seus dels darrers anys al voltant de la literatura valenciana de la segona meitat del segle XX i els inicis del XXI, alguns dels quals han estat publicats en llocs no sempre accessibles, juntament amb uns altres que són nous de trinca. Joan Fuster i Vicent Andrés Estellés ocupen una bona part de la matèria temàtica del volum: no debades són els escriptors més treballats per Salvador durant anys. Enric Valor, Carmelina Sánchez-Cutillas i Manel Garcia Grau, que són objecte de sengles capítols, no han estat tan sovintejats en la seva recerca, però ara troben ocasió de ser estudiats. Caldria afegir-hi, encara, unes altres figures de la literatura catalana del País Valencià que transiten per les pàgines del volum i són motiu de comentari més o menys dilatat, com ara Joan Francesc Mira, Enric Sòria, Enric Balaguer, Martí Domínguez, Joan Garí... Hi ha també, en el llibre de Salvador, la preocupació per la funció social de la literatura, sobretot en relació amb la llengua, però també amb uns altres valors socials i educatius.

Fuster, el gran pensador i tòtem literari de molts escriptors valencians posteriors, ocupa sens dubte l'espai més generós, tant en la seva faceta de creador (assagista en primer però no únic lloc) com en la de traductor. D'antuvi, en el terreny estilístic, que és un camp on Salvador es mou com peix en l'aigua. Però també en unes altres dimensions, com és, posem per cas, la del pensament nacionalista o nacional i la traductològica. Fet i fet, Fuster ha estat en certa mesura l'ideòleg principal del nacionalisme valencià, poc menys que el fundador d'una teoria del País com a part integrant dels Països Catalans. Ara bé, com Salvador posa en relleu,

el nacionalisme fusterià és de caràcter *reactiu*: reacciona defensivament contra un nacionalisme espanyol bel·ligerant però insidiosament camuflat. En aquest sentit, les reflexions de Fuster (i les de Salvador) són d'una actualitat flagrant en els dies que corren. Pel que fa a la tasca traductora de l'escriptor de Sueca, aquesta es va exercir sobre obres de la literatura francesa i, en menor grau, de la italiana. Albert Camus i Ignazio Silone, respectivament, n'ocupen el prosceni. El tema no és sols la finor de la traducció o les operacions estilístiques que hi ha al darrere. Per cert: llàstima que Salvador no s'hagi detingut més estona en *L'étranger*, la gran novel·la camusiana que representa un repte per al traductor i que el de Sueca reescriu amb primor en català. Sigui com sigui, el tema de la recerca de Salvador en aquest camp no és només la dimensió estilística, sinó també la socioliterària, l'operació de rescat cultural que aboca unes peces clau de la literatura europea al panorama lingüístic i cultural català. Diríem que Fuster fa, en aquests casos, d'agent provocador, o si es vol dir més cautament, d'agent transculturalitzador.

Un altre aspecte que tracta l'autor del llibre que comentem és la marca indeleble de Fuster en el flux de l'assagisme valencià. Especialment en aquest gènere de l'assaig, és interessant observar la dialèctica entre continuïtat (influències temàtiques i sobretot estilístiques, diàleg intertextual) i, de l'altre cantó, la necessitat d'autoafirmació dels escriptors en la seva consolidació en el camp literari. L'ombra de Fuster és molt allargada, com correspon a un perfil tan personal d'escriptor, que, de més a més, emergeix en un panorama, el valencià de mitjans segle XX, tan poc generós en figures notables ni en la creació literària ni en l'escriptura d'idees. Salvador ressegueix l'obra d'alguns dels assagistes valencians, fins avui mateix, i les fites d'aquesta dialèctica, que ha generat unes propostes d'escriptura potents i suggeridores.

En el cas d'Estellés, l'estudiós posa en pràctica una metodologia analítica força variada. Després de parlar del poeta de Burjassot com a prosista de tipus memorialístic, amb un sentit crític potser un pèl massa estricte, el llibre dedica un capítol, que podríem considerar de literatura comparada, a la relació d'Estellés amb la poesia hispanoamericana i en particular amb Pablo Neruda, on les concomitàncies que es posen en relleu són sens dubte il·luminadores per a interpretar la poesia estellesia-

na. Un altre capítol sobre el poeta se centra en un poemari singularíssim, el que dedica (en castellà) a la mort de la seva filla petita de tres mesos, *Primera soledad*. Com mostra Salvador, aquest és el fruit d'una experiència traumàtica que constitueix una de les claus per entendre l'itinerari poètic i vital de l'Estellés, els canvis produïts, durant la segona meitat dels cinquanta, en la seva estètica i en la seva visió de la vida, que esdevé més laica, menys metafísica a partir d'aleshores. Si aquest capítol és rellevant per als estudiosos de l'evolució de la poesia d'Estellés, el següent, centrat en l'elaboració d'*El gran foc dels garbons* a través de manuscrits i edicions, és un exemple de com la crítica textual pot treure a la llum el laboratori del poeta i, en tot cas, desmuntar la imatge d'un Estellés sempre improvisador, escriptor a rajaploma. D'aquesta manera, Salvador assaja vies diferents i complementàries d'aproximació a una crítica literària amb voluntat interpretativa i no pas rònegament descriptiva o valorativa.

Pel que fa a Enric Valor i a Carmelina Sánchez-Cutillas, l'autor entra en l'anàlisi de la narrativa de ficció, una extensa trilogia en el cas de Valor i una novel·la curta en el de l'escriptora d'Altea. Les novel·les valorianes hi són estudiades, sense obviar els aspectes més discutibles, quant a la tècnica narrativa (però amb senzillesa terminològica, aliena als escarafalls de la narratologia contemporània) i alhora com a fenomen socioliterari, històric fins i tot: la representació literària de les transformacions socials que culminen en la guerra civil espanyola, en el marc del tractament que en fa, d'aquesta temàtica, la novel·lística catalana. La novel·la curta de Sánchez-Cutillas, *Matèria de Bretanya*, és reivindicada per Salvador com una peça que transcendeix el costumisme localista i representa una troballa artística en el seu nivell, bo i sent així mateix una obreta que va contribuir eficaçment a estimular la lectura literària entre els adolescents i joves, sobretot en els anys d'inici de l'escolarització en català al País Valencià. La perspectiva estrictament literària i l'educacional es donen així la mà en aquest estudi. D'altra banda, és notable que aquests dos darrers escriptors esmentats són originaris de les comarques meridionals i busquen en aquestes comarques l'escenari dels seus relats. No deu ser casualitat aquesta opció si considerem que el llibre es publica en una editorial alacantina, i així la tria pot llegir-se com un gest d'atenció a una àrea geogràfica perifèrica, on precisament Salvador va

exercir la seva docència universitària en un curt període de la seva trajectòria acadèmica.

Un altre capítol es dedica a l'obra poètica d'un escriptor més recent que totes les altres figures, però mort fa uns anys prematurament i, per tant, com subratlla Salvador, amb una obra ja closa. L'estratègia analítica d'aquest capítol consisteix a focalitzar un aspecte concret de l'escriptura lírica de Garcia Grau, tot resseguint el fil d'Ariadna de la intertextualitat i el tractament d'unitats fraseològiques. El volum i la transcendència literària menor d'aquest escriptor, si més no per la circumstància de la seva mort prematura, és compensat així amb el lluïment d'un aparell de crítica estilística que, curiosament, resulta d'una claredat didàctica extraordinària quan es veu que hom l'aplica als versos del poeta de Benicarló.

Els dos darrers capítols del llibre no parteixen d'autors concrets sinó que constitueixen sengles aproximacions a dos problemes de l'ensenyament actual de la llengua i la literatura: el primer, sobre els condicionants de l'ensenyament del català al País Valencià en el context actual; el segon, sobre els canvis substancials que la irrupció del món virtual en els hàbits intel·lectuals de les noves generacions i l'avaluació de la manera com aquestes transformacions incideixen, tant positivament com negativament, en la capacitat de lectura i comentari literari dels estudiants actuals.

Aquest darrer apartat és l'únic que no parteix de figures literàries valencianes ni de la problemàtica local, sinó que adopta una perspectiva més global. En l'extensa introducció amb què Salvador emmarca el seu llibre com a producte unitari malgrat la multiplicitat de peces que es conjuminen en l'aplec, l'autor planteja explícitament la paradoxa aparent que constitueix limitar-se als estudis de literatura valenciana i al mateix temps defensar aferrissadament la unitat de la llengua i la cultura catalanes, tal com es palesa, per exemple, en el penúltim capítol, on l'autor es mostra crític amb les inèrcies i les maniobres que poden derivar cap a alguna mena de secessionisme lingüístic. El seu plantejament és transparent, i al capdavall s'inspira en postures adoptades pel mateix Fuster: la recerca literària pot legítimament triar els seus camps d'estudi en funció d'afinitats particulars, entre les quals les geogràfiques són tan plausibles

com altres; ara bé, l'ensenyament de la llengua i la literatura no pot renunciar de cap manera a una perspectiva unificada de la cultura catalana, i en aquest sentit no és lícit escamotejar als escolars el coneixement de les varietats lingüístiques ni tampoc les figures literàries (i els textos corresponents, és clar) de la resta del domini català.

Una altra aparent paradoxa que l'autor dilucida en el seu llibre consisteix en la tensió entre l'adopció d'un marc teòric i metodològic ambiciós (teoria literària, anàlisi del discurs, pragmaestilística i fins i tot el que podríem anomenar teoria social) conjuntament amb una focalització de l'anàlisi en figures concretes, algunes unànimement reconegudes en el cànon literari català però també unes altres de projecció sens dubte més local. El captament de Salvador, en aquest sentit, és encaixar la conciliació d'ambdues facetes, amb la convicció que no hi ha temes menuts si l'abast de l'aproximació és ambiciós i manté el rigor analític. És clar que aquesta aposta exigeix habilitat expositiva i agilitat d'estil. Salvador s'ha esforçat a acumular dosis considerables d'aquestes dues qualitats. I se'n surt, sens dubte, amb una escriptura que no renuncia a l'esperit acadèmic però que defuig tant com pot els tecnicismes i esmalta el discurs amb recursos d'assagista.